

JOSEF ROHLENA

3. 1. 1874 Přepychy - 26. 1. 1944 Praha

**BOTANICKÁ SEKCE ZO ČSOP PŘI SPRÁVĚ
CHKO ORLICKÉ HORY V RYCHNOVĚ NAD KNĚŽNOU
MNV PŘEPYCHY U OPOČNA**

VÁS ZVOU NA

Slavnostní odhalení pamětní desky
významnému českému botanikovi

JOSEFU ROHLENOVI

**POD PATRONÁTEM ČESKOSLOVENSKÉ
BOTANICKÉ SPOLEČNOSTI PŘI ČSAV V PRAZE**

PŘEPYCHY U OPOČNA

**SOBOTA 2. ČERVNA 1984 V 10.00 HODIN
RODNÝ DŮM JOSEFA ROHLENY ČP. 23**

Tříletý Josef
s rodiči.

Josef Rohlena - významný český botanik

Josef Kučera

Josef Rohlena se narodil 3. 1. 1874 v Přepychách u Opočna v rolnické rodině. V letech 1885 – 1889 vystudoval gymnázium v Rychnově n. Kn. s nadprůměrným prospěchem. Potom přešel na učitelský ústav do Hradce Králové, který v r. 1893 absolvoval s vyznamenáním. Jeho první působiště bylo na škole v Lysé nad Labem, pak ve Starých Benátkách a nakonec od r. 1895 v Praze. Zde působil na školách nepřetržitě až do roku 1931. V tomto roce odešel na zasloužilý odpočinek jako ředitel měšťanské školy u sv. Jindřicha.

Jeho vědecké nadání a zájem o přírodní vědy se projevily již v mládí. Pěstoval housenky, sbíral nerosty, brouky i hlemýždě. Jako kvartán objevil pro Čechy nový druh hlemýždě *Helix candidula* Stud. Největší zájem a lásku věnoval botanice. Již jako student učitelského ústavu v Hradci Králové zasílal pečlivě sebrané rostliny prof. Dr. Ladislavu Čelakovskému, který mu za to děkuje ve své práci „Resultate der botanischen Durchforschung Böhmens in der Jahren 1891 bis 1892“.

Rohlenova první publikace „Sběratel housenek“ o 56 stránkách vyšla v roce 1895. To bylo Josefu Rohlenovi 21 let. Potom už následovaly převážně jen práce botanické. Jako pětadvacetiletý stanul mezi nejpřednějšími pražskými botaniky v botanické sekci Klubu přírodovědeckého v Praze. Zde se Rohlena uplatnil nejen jako divák, ale i jako znamenitý spolupracovník. V letech 1899–1902 přednesl v „Klubu“ 11 přednášek a demonstraci na tato celkem závažná témata: „Příspěvky k variaci českých trav“ (1. 2. 1899), „O moderních názorech o poněti druhu rostlinného“ (22. 11. 1899), „O českých druzích rodu *Chenopodium* s kritickým rozbohem forem hybridních“ (17. 1. 1900), „O anatomii rodu *Festuca*“ (14. 2. 1900), demonstraci anatomických preparátů českých kostřav (21. 2. 1900), „O rodu *Centaurea*“ (12. 11. 1900), „Botanický výzkum Broumova“ (14. 1. 1901), „O flóře pohoří Žďárského“ (21. 1. 1901), demonstrace sbírky rostlin faráře Boh. Fleischera ze Sloupnice (14. 10. 1901), „O flóře černohorské“ (3. 6. 1902) a „O nové literatuře botanické“ (24. 11. 1902).

Když se přestal Čelakovský zabývat českou květenou a její průzkum značně ochabl, ujal se Rohlena této zdlouhavé, ale zajímavé práce sám. Shromáždil kolem sebe celou řadu botaniků z celých Čech, kteří mu zasílali své sběry. On je s nezištnou pílí a trpělivostí zpracovával. Tyto výsledky začal v r. 1922 uveřejňovat v Časopise Národního musea jako „Příspěvky k floristickému výzkumu Čech“. Vydal jich celkem 13, z toho poslední dva společně s prof. Dr. Josefem Dostálem. V roce 1937 uveřejnil ještě další čtyři „Dodatky ku květeně Čech“. Touto poctivou prací se nesmazatelně zapsal do dějin české botaniky. Mimo tyto články uveřejnil Rohlena mnoho dalších o domácí květeně.

Jeho dalším úsekem botanické činnosti bylo studium květeny Černé Hory. Svoji první cestu podnikl 11. 5. 1901. Pobyl tam téměř čtvrt roku. Tyto cesty opakoval každý rok až do roku

1906, kdy se 22. 8. vracel ze své poslední cesty. Rohlena zde nasbíral velké množství herbářového materiálu, který s velkou trpělivostí studoval. Při jeho druhé cestě ho doprovázel Krsta Popov Pejovič z Njeguši, který mu v pozdější době zasílal četný rostlinný materiál z okolí svého bydliště a Lovčenu. Mimo to dostal Rohlena několik sbírek od jiných sběratelů, kteří se sami určování nechtěli zabývat. Rohlena také zpracovával materiál z Makedonie od prof. Dr. Karla Vandase, z Albánie a Šarplaniny od Dr. Karla Hrubého, Dr. Václava Jiráska a Dr. Theodora Martince a z Hercegoviny od Dr. Pavla Sillinger a Dr. Miloše Deyla. Na tomto bohatém materiálu balkánské květeny pracoval Rohlena více než 40 let. Vydobyl si tím pověst jejího nejlepšího znalce. Výsledky této namáhavé práce uveřejnil

Josef Rohlena
na jednom z vrcholů
pohoří Durmitor
v Jugoslávii.

v desíti příspěvcích „Beitrag zur Flora von Montenegro“ a ve svém životním díle „Conspectus Florae Montenegrinae“. Kromě těchto prací to byly ještě další články v různých domácích i zahraničních tiskovinách.

Na svých cestách po Černé Hoře objevil i dva nové a do té doby neznámé měkkýše, kteří nesou i jeho jméno. *Zonites albanicus* var. *Rohlenae* Petrboek, kterého objevil u Skadarského jezera a *Clausilia Rohlenae* (= *Medora Rohlenae*) Frankenberg v Černé Hoře.

Rohlena se také činně účastnil založení Čs. botanické společnosti a od jejího založení (17. 6. 1912) byl členem a po celé čtvrtstoletí i ve výboru. V roce 1938 byl na valném shromáždění zvolen jejím čestným členem. Tři dny po oslavě svých sedmdesátých narozenin napsal prof. Dr. F. A. Novákovi poděkování za blahopřání k narozeninám, v němž mimo jiné stálo: ... „Bohužel já již měsíc churavím a teprve dnes vstávám ku práci: k macedonským kytičkám. Ještě jsem slabý. Ale bez práce má den 36 hodin a noc je ještě delší.“ ... Za necelé tři neděle, 26. 1. 1944 Josef Rohlena umírá v nemocnici Milosrdných bratří. Poslední rozloučení s ním bylo 1. 2. 1944 na Olšanských hřbitovech. Leží nedaleko zakladatele moderní české botaniky Filipa Maxmiliána Opize.

Josef Rohlena a profesor Bubák v pralese v pohoří Durmitor.

Příběhy z cest

Na vyprávění svého otce vzpomíná Růžena Krčalová.

Když otec cestoval po Černé Hoře, nebyla jsem ještě na světě. Oženil se až tehdy, když vykonal dílo, které si vytyčil. Asi není divu, neboť putoval většinou sám tehdy ještě pustou krajinou jen s věrným průvodcem Krstou Popovičem. Nemálo bylo nebezpečí, kterým byl vydán. Bylo to nezvyklé ubytování v kuchách, ve kerých o pohodlí, či navyklé hygieně bylo možno pochybvat. Též strava byla stále stejná, skopové a jiné nezvyklé pokrmy. To byly podmínky, na něž bylo nutno si zvykat, ale zanedbatelné proti jiným, mnohem závažnějším věcem.

Jednou z nebezpečných věcí byla nedůvěra v otcovo ryze vědecké botanické poslání na Černé Hoře. Botanická torba, do které otec ukládal sebrané rostliny, zdála se tamějším úřadům jen záminkou, pod kterou se mohla skrývat činnost politického špióna. Proto byl na krátký čas, asi 3 dny, ve vězení. Po dohodě s tehdy rakouskou vědeckou společností (přesný název nevím), která financovala otcovy cesty, se vše vysvětlilo a otec byl propuštěn.

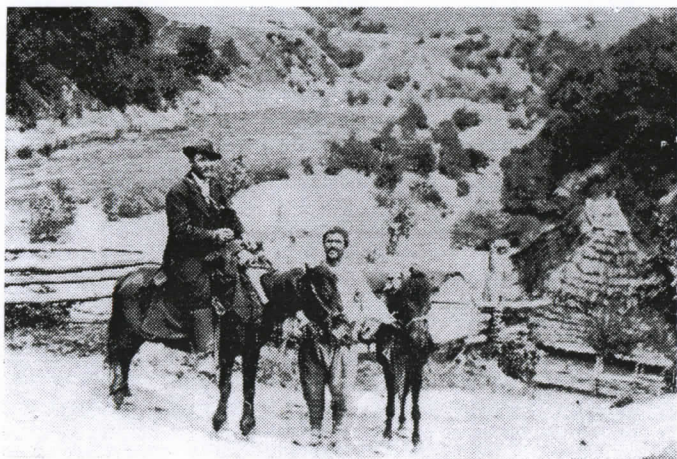
Další zajímavý příběh vznikl po náhodném vyléčení jednoho domorodce, kterému dal otec jakési tablety s projímavými účinky, které zabraly. Když se pak jedné noci otec se svým věrným Krstou vzbudili v kuče, viděli, že jsou obklopeni mrzáky, chromými či jinak nemocnými, které před kuču přivezli jejich blízcí v jistotě, že „zázračný doktor“, jak nazývali otce, jim též pomůže. Situace byla zlá, neboť byli mezi nimi i divoké kmeny Arnautů. Krsta Popovič řekl otci, že by byli schopni je zabít, když pomohl jednomu a jim nechce. I nezbývalo nic jiného, než rychle zbalit nutné a pod rouškou tmy, pomocí rychlých koníků zmizet v bezpečí. Ostatně ohrožení divokými Arnauty trvalo stále, i když se nevyhrotilo jako v předešlé situaci.

Velmi nebezpečnou chvíli otcova života způsobilo pasoucí se stádo krav, kde byl i býk. Otec zabrán cele svým bádáním, nepozoroval, že býk se hrozivě blíží, již připraven k útoku. Naštěstí za loukou byl příkrý sráz. Otec duchapřítomně, klidně vyčkal, až se býk rozběhl, stoupl si těsně nad sráz a v kritické

chvíli uskočil stranou. Rozzuřené zvíře již nemohlo jinak než vpřed a zřítilo se.

Při jedné ze svých cest onemocněl otec malárií. Putoval sám již slabý, připraven na nejhorší. Byl zachráněn mnichy, kteří ho donesli do kláštera a poskytli veškerou péči včetně chininu a těžkého červeného vína, které vpravovali do úst. Jim patří úcta a dík, třebaže již uplynulo od té doby mnoho let.

Zajímavou příhodu prožil otec i doma v Čechách. Bylo to okolo roku 1920, kdy jsem s otcem a matkou jela do Volar na Šumavu. Jednoho dne přišel otec velmi rozrušen a vyprávěl, že mu revolver zachránil život. Přišel prý na velikou louku a pilně botanizoval. Na louce stála fůra, kterou nakládal občan německé národnosti (tehdy bylo pohraničí osídleno Němci). Když uviděl otce, poštvál proti němu velikou dogu. Otec volal, ovšem česky, aby ji zavolal zpět. Ale on tím zuřivěji štvál zvíře do útoku. Již se zahryzla do sukovice, kterou otec nosil s sebou. V kritické chvíli zamířil na dogu revolver a zvolal německy: „Odvolejte, nebo střelím!“ Okamžitě, vida revolver, dogu odvolal, práskl do koní a zmizel.

Josef Rohlena a jeho průvodce Krsta Popov Pejovič z Njeguši.

Mé vzpomínky na Josefa Rohlena

Prof. RNDr. Josef Dostál

Ředitele školy, Josefa Rohlena jsem poznal již jako kvintán holešovické reálky, kdy na jaře v roce 1920 mne můj profesor přírodopisu, Sehák, kterému jsem nosil rostliny na botanická cvičení, poslal za Rohlenou, ten že by je přesně určil. Josef Rohlena bydlel na Kampě, v domě nad Čertovkou pod Karlovým mostem. Protože jsem už znal několik Rohlenových článků v Časopise Národního Musea, byl jsem trochu na rozpacích, když mne přivítal usměvavý pán, který, když slyšel, že jdu s prosbou o určení rostlin, mne ihned pozval do své pracovny. Jeho ochota, s jakou se zabýval mými nedokonalými sběry, mi dala odvalu, objevit se za několik dnů opět s balíčkem rostlin, už lépe preparovaných a popsanych, abych zase neslyšel Rohlenovu kritiku „Mladý příteli, to jste utrlh kože od huby, tak se rostliny pro herbář nesbírají“. Protože několik druhů Rohlena zaujalo, vyptal se na naleziště a k mému překvapení jsem v příštím Rohlenově příspěvku k české květeně v Musejníku četl i své jméno a několik mých sběrů z okolí Bohnic uvedených jako zajímavé nálezy. Nic nemohlo kvintána víc nadchnout – a to byl vlastně nejsilnější impuls, že jsem se botanikou zabýval i dalších šedesát let a zůstanu jí věren až do konce. Moje návštěvy byly stále častější a rád jsem tam mezi haldami knih a balíků herbářů zapomínal na čas a někdy jsem mu pomáhal rovnat to, co mu jeho milovaní vnoučci rozházeli.

Rohlena měl svých sběratelů (řikal jim včeličky) po celých Čechách několik desítek. Zasílali mu balíky výborně i nedokonale preparovaných rostlin a Rohlena trpělivě určoval, radil, poučoval, psal a nabádal k další práci. Tento Rohlenou organizovaný floristický význam české květeny měl pro naši floristiku velký význam zvláště po roce 1918, kdy se většina našich botaniků orientovala na výzkum dosud neznámé květeny Slovenska a výzkum Čech by bez Rohlenovy práce zcela osiřel. Výzkum české flóry se pak zvláště rozrostl po mnichovské tragédii, kdy jsme zůstali uzavřeni v protektorátních hranicích. A tu se opět projevila aktivita Josefa Rohleny. Jen nefňukat, musíme dělat i na té naší malé líše, abychom nevyšli ze cviku pro příští léta.

Jose Rohlena u svého „stanu“.

v která pevně věřil. Když bylo nejhůř, říkával: „Musíte přijít častěji, trochu mi přihustit pneumatiky, abych v tom nynějším životě tak nekodrcal“. A tak jsme, Josef Rohlena již jen jako ředitel škol na odpočinku a já již jako profesionální botanik, začali znovu organizovat floristický výzkum, nyní již Čech a Moravy, ovšem ve válečných hranicích a poměrech. Viděl jsem při tom, co znamenalo Rohlenovo jméno mezi našimi botaniky. Na pouhou výzvu České botanické společnosti se během několika týdnů přihlásilo přes 100 regionálních sběratelů a floristů, zvláště mladých, kterým byly vysoké školy zavřeny (a z nichž mnozí patří dnes mezi význačné vědecké pracovníky). A výsledek? Rohlena je opět zavalen stovkami balíků rostlin, znovu reviduje a určuje nové floristické údaje se hromadí do tisíců. Uveřejňovat jsme zatím nic nemohli, ale dokladů přibývalo, až naplnily několik skříní. Výsledky této práce jsme mohli použít teprve při psaní Květeny ČSR (1950), které se Rohlena již nedočkal, ale která by bez jeho práce sotva byla tak úplná, jako se jeho zásluhou stala.

Při nemožnosti uveřejňovat výsledky naší práce za německé okupace si mi Rohlena jednou stěžoval, že má hotový přehled květeny jugoslávské Černé Hory a že nyní není naděje, že by to mohl vydat tiskem. Rohlena po mnoho let, již za Rakouska-Uherska, jezdil do Černé Hory botanizovat. Objevil tam mnoho nových druhů a získal tam i několik sběratelů, kteří mu i později rostliny zasílali. Význam Rohlenova vědeckého přínosu k znalostem květeny této části balkánského poloostrova ocenilo mnoho evropských botaniků a jméno Rohlena najdeme ve všech větších kompendiích o flóře Evropy, zvl. její jihovýchodní části. Bylo ovšem na pováženu, žádat v roce 1941 o povolení k tisku knihy o území, které patřilo k nepřátelům třetí říše. Byl jsem v té době redaktorem časopisu Preslia, vydávaného Českou botanickou společností, a když jsme viděli, že se Rohlenův zdravotní stav horší, pokusili jsme se Rohlenův přehled černo-horské flóry vydat. Celý objemný latinský rukopis, dokončený Rohlenou v roce 1941 pod jménem „*Conspectus Florae Montenegrinae*“, jsem přepsal a upravil do tisku a s podporou Národní badatelské rady a ministerstva školství se podařilo Rohlenův spis vydat jako ročník Preslie s datem 1942. První vytištěné svazky jsem však mohl Rohlenovi přinést až v roce 1943. Myslím, že je zásluhou Československé botanické společnosti, která vydání *Conspectu* uskutečnila, že byl poslední rok Rohlenova života šťastnější. Viděl završení své mnohaleté vědecké práce na květeně Černé Hory. Litoval jen toho, že ve válečné době nemůže do Jugoslávie poslat tuto knihu svým kolegům a přátelům (Rohlenův *Conspectus* je dodnes nejhledanější botanickou publikací v Jugoslávii).

Rohlena si Černou Horu a Černohorce velice zamiloval, přednášel o tomto kraji a o jeho lidech mnohokrát. Ještě před několika lety jsem se setkal pod Lovčenem s rodinou Pejovičů, jejichž děd s Rohlenou botanizoval, a poznal jsem, jak upřímně „*gospodin učitelj*“ je tam dosud ve vážnosti.

Východočeský rodák, Josef Rohlena zůstal tak v dobré paměti nejen nás, českých botaniků, ale i svých hrdých přátel v nejkrásnější zemi bratrské Jugoslávie, v zemi zvané Crna Gora.

Po Rohlenovi pojmenované rostliny

V závorce je uvedeno místo, kde se jmenovaná rostlina vyskytuje.

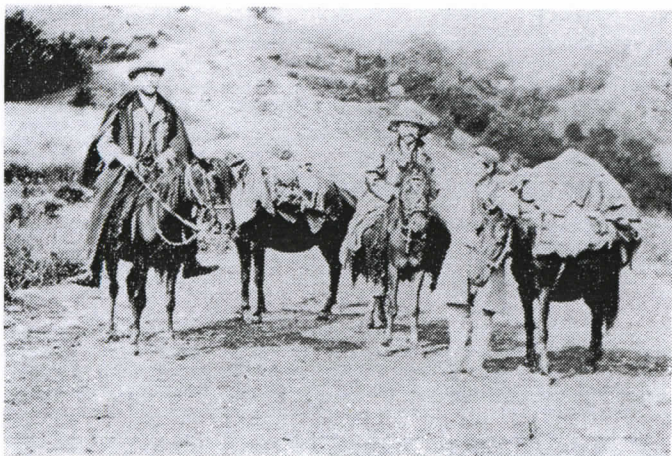
Alectorolophus rohlena STERNECK (Černá Hora)
Barbarea rohlena DOMIN (Čechy)
Brachypodium pinnatum P. B. var. *rohlena* DOMIN (Čechy)
Bromus erectus HUDS. var. *rohlena* PODPĚRA (Čechy)
Bupleurum rohlena NÁBĚLEK (Kurdistán)
Caloplaca pyracea (ACH.) TH. FR. var. *rohlena* SERVÍT (Černá Hora)
Campanula balcanica (ADAM.) HR. f. *rohlena* HRUBY (Černá Hora)
Centaurea triumfettii ALL. var. *rohlena* DOSTÁL (Černá Hora)
Chara aspera WILLD. f. *rohlena* VILHELM (Černá Hora)
Chenopodium polyspermum L. var. *rohlena* MURR. (Čechy)
Chrysanthemum rohlena DOMIN (Čechy)
Cirsium rohlena PETRAK (Černá Hora)
Euphorbia rohlena VELENOVSKÝ (Arabie)
Heliosperma rohlena VANDAS (Bosna)
Inocybe rohlena VELENOVSKÝ (Čechy)
Koeleria gracilis PERS. var. *rohlena* DOMIN (Černá Hora)
Panicum crus-galli L. var. *rohlena* DOMIN (Čechy)
Phoma rohlena BUBÁK (Černá Hora)
Poa alpina L. var. *rohlena* HAYEK (Černá Hora)
Poa stricta FRITSCH et HAYEK var. *rohlena* HAYEK (Černá Hora)
Polyporus rohlena VELENOVSKÝ (Čechy)
Polytrichum alpinum L. subsp. *rohlena* VILHELM (Černá Hora)
Rosa rubiflora VILL. var. *rohlena* KLÁSTERSKÝ (Černá Hora)
Rubus chaerophyllus SAG. et SCHULTZE var. *rohlena* TOCL (Čechy)
Rubus rohlena HRUBY (Černá Hora)
Sedum acre L. var. *rohlena* DOMIN (Černá Hora)
Septoria rohlena BUBÁK (Černá Hora)
Thymus rohlena VELENOVSKÝ (Černá Hora)
Verbascum rohlena K. MALÝ (Černá Hora)
Vermicularia rohlena BUBÁK (Černá Hora)

Bibliografie o Josefu Rohlenovi

- Domin, K. (1934): Ředitel Josef Rohlena šedesátníkem. – *Věda Přír.*, Praha, 15:27-29.
Domin, K. (1944): † Josef Rohlena. – *Věda Přír.*, Praha, 22:197–204.
Jeník, J. (1969): Člověk, který žil pro květiny. – *Sloboda*, Ivangrad, 1. 7. 1969, str. 4.
Kučera, Josef (1984): Josef Rohlena. – *Orlické hory*, Rychnov n. Kn., jaro – léto 1984. (v tisku)
Morávek, A. (1974): Vzpomínka na botanika Josefa Rohlena. – *Pr. Muz. Hradec Králové*, 15:177-181.
Novák, F. A. (1934): Josef Rohlena šedesátníkem. – *Čas. Nár. Mus. Praha*, 108:36-38.
Novák, F. A. (1952): Josef Rohlena. – *Preslia*, Praha, 24:415-418.
Podpěra, J. (1944): Josef Rohlena. – *Naše věda*, 23:140.
Rohlena, J.: Korespondence s prof. F. A. Novákem. – *Archiv ČSBS*.

Josef Rohlena a profesor Bubák v kuče při pití kávy.

Josef Rohlena, profesor Bubák a Krsta Popov při výpravě.

Výběr z bibliografie Josefa Rohleny

- Sběratel housenek. – Praha 1895.
 Příspěvky ku poznání variací trav českých. – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1899:24:1-8, 1899.
 Druhý příspěvek ku poznání variací trav českých. – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1901:23:1-17, 1902.
 Erster, bis Zwölfter Beitrag zur Flóra von Montenegro. – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1903-1939.
 Helix candidula Stud. a Sideritis montana L. – Věda Přír. Praha, 1:146, 1920.
 Příspěvek k poznání českých trav III. – Sborn. Klubu Přírod. Brno, Brno, 4:33-37, 1922.
 Příspěvky k floristickému výzkumu Čech I-XI. – Čas. Nár. Mus., Praha, 1922 – 31.
 O vegetačních rozdílech mezi severní a jižní expozicí v Čechách. – Preslia, Praha, 5:52-64, 1927.
 Nachträge zur Flóra von Böhmen. – Preslia, Praha, 10:147-155, 1931.
 Několik zajímavých novinek pro českou květenu. – Věda Přír., Praha, 18:116, 1937.

- Několik zajímavých dalších novinek pro českou květenu. – Věda Přír., Praha, 18:148, 1937.
 Dodatky ku květeně Čech I-IV. – Věda Přír., Praha, 18:150-152, 179-180, 208-209, 280-281, 1937.
 Beitrag zur Flóra Albanienens. – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1937:2:1-14, 1938.
 Beitrag zur Flóra der Gebirges Šar planina (Šar-Dagh). – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1937:16:1-12, 1938.
 Beitrag zur Flóra der Hercegovina. – Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, Praha, 1938:8:1-19, 1939.
 Conspectus Florae Montenegrinae. – Preslia, Praha, 20-21:3-506, 1942.
 Rohlena, J. et Dostál, J. (1936): Příspěvky k floristickému výzkumu Čech XII. – Čas. Nár. Mus., Praha, 110:22-45.
 Rohlena, J. et Dostál, J. (1937): Příspěvky k floristickému výzkumu Čech XIII. – Čas. Nár. Mus., Praha, 111:163-176.
 Rohlena, J. et Dostál, J. (1938): Příspěvky k floristickému výzkumu Čech XIII. (Pokračování). – Čas. Nár. Mus., Praha, 112:29-32.

Úplná bibliografie Josefa Rohleny obsahuje 74 prací (viz. Novák, F. A. (1934): Josef Rohlena. – Preslia, Praha, 24:415-418).

Vydala Botanická sekce ZO ČSOP při správě CHKO Orlické hory v Rychnově nad Kněžnou ve spolupráci s MNV Přepychy.
 Připravil Josef Kučera.
 Reprodukce fotografií Václav Kacálek.
 Technická redakce Jan Tydlitát.
 Neprodejný účelový tisk. Náklad 500 výtisků.
 Povoleno odborem kultury ONV Rychnov nad Kněžnou pod čj. 3/N/84.
 Tisk VČT 24 Nový Bydžov.